

IN MEMORIAM

DAN NASTA (6 ianuarie 1919 – 15 septembrie 2015)

Îi aducem, în aceste rânduri, un omagiu cunoscutului și polivalentului om de teatru Dan Nasta, renumit colecționar de artă, care a părăsit această lume în data de 15 septembrie 2015, la vârsta de 96 de ani. Aproape un secol de existență, o viață care a parcurs tumultuoase perioade istorice, un destin strâns împletit cu istoria teatrului și a artei românești... Pe astfel de oameni care pleacă dintre noi, cuvintele nu îi mai pot ajuta, nu îi mai pot atinge. Însă ele sunt o mărturie pentru valorile cu care aceștia au îmbogățit patrimoniul cultural național. Contribuțiile lui Dan Nasta în ambele domenii menționate mai sus i-au adus două prestigioase distincții: Medalia comemorativă *150 de ani de la nașterea lui Mihai Eminescu* (2000) „pentru merite deosebite în studierea, editarea, promovarea sau interpretarea operei eminesciene”¹

Dan Nasta în 2009 (foto: Adrian-Silvan Ionescu)

și Ordinul *Meritul Cultural în grad de Mare Ofițer, categoria F* – „Promovarea culturii” (2004) „pentru contribuțiile deosebite în promovarea culturii și civilizației românești, pentru realizarea unor programe complexe de mediatizare a acestora atât în țară, cât și peste hotare”². Anterior, prin Decretul nr. 514/18 august 1964 al Consiliului de Stat al Republicii Populare Române, actorului Dan Nasta i se acordase titlul de Artist Emerit „pentru merite deosebite în activitatea desfășurată în domeniul teatrului, muzicii, artelor plastice și cinematografului”.

Ne vom opri mai jos asupra personalității teatrale a lui Dan Nasta, un articol dedicat domniei sale în calitate de colecționar de artă românească fiind publicat în alt periodic al Institutului, revista *Studii și cercetări de istoria artei. Artă plastică*, tomul 5 (49), 2015, sub semnătura lui Adrian-Silvan Ionescu.

Dan Constantin Nasta-Popescu s-a consacrat ca om de teatru cu multiple talente: actor, regizor, scenograf, deținând și abilități manageriale care l-au propulsat în funcții de conducere (a fost o scurtă perioadă, în anii '60, director la Teatrul Național din Iași). Totuși, activitatea sa nu a fost legată în mod preponderent de un teatru anume, Dan Nasta lucrând, după cum menționa el însuși, unde putea găsi deschidere pentru proiectele pe care le avea. În București, reținem două teatre cu care a colaborat mai mult: Teatrul Nottara și Teatrul Bulandra. În țară, și-a desfășurat activitatea mai ales la Timișoara, Sibiu și Iași.

Să creionăm mai întâi un scurt portret al celui care a împletit în ființa sa pasiunea pentru scenă și pasiunea colecționarului de artă. Liliana Alexandrescu, prietenă a familiei Nasta, îl imaginează astfel: „Dacă ar fi să pictez portretul lui Dan Nasta, aș înfățișa în întregime, din cap până-n picioare, zvelta lui siluetă, ca într-o pânză de Tizian sau de Holbein. Pe umeri i-aș pune superba mantie purpurie pe care a purtat-o într-unul din rolurile sale favorite: Despot Vodă. Mâna stângă s-ar odihni pe mânerul spadei (evident, o

¹ Decretul nr. 3/12 ianuarie 2000 al președintelui României privind conferirea medaliei comemorative, publicat în Monitorul Oficial nr. 22/21 ianuarie 2000.

² Decretul nr. 38/7 februarie 2004 al președintelui României privind conferirea Ordinului, publicat în Monitorul Oficial nr. 176 din 1 martie 2004.

spadă de recuzită teatrală), dreapta ar răsfoi un document, sau poate aş surprinde-o în actul scrierii, aşternând rânduri pe hârtie. Iar în fundal, unde se evocă faptele de arme sau vicisitudinile sorţii, s-ar profila Palatul Mogoşoaia ca scenă a istoriei.”³ Dan Nasta deţinea o eleganţă naturală, impunea prin prezenţa sa aristocrată, cucerea prin personalitatea sa de o largă respiraţie intelectuală. Era înalt, îi plăcea să poarte barbă şi părul mai lung, dat pe spate. Retras şi timid uneori, era genul de persoană pe care nu poţi să nu o remarci. Activităţile culturale pe care le desfăşura deţineau o notă de spectacular, arătând cât de puternic amprentată în fiinţa sa era arta teatrului. La inaugurarea Colecţiei Liana şi Dan Nasta de la Palatul Brâncovenesc din Mogoşoaia, colecţie deosebit de valoroasă donată muzeului de cei doi soţi, Liliana Alexandrescu remarca, de exemplu, acea capacitate specială a lui Dan Nasta de a crea şi dramatiza spaţiul, precum şi excelenţele calităţi actoriceşti pe care le deţinea, necesare unui discurs public: „Maestru al formulării, transmitea nu un inventar, ci o viziune sincretică şi totală asupra artei, fără prejudecata etichetelor. Regizor, la fiecare pas crea, recrea şi dramatiza spaţiul din jur. Actor, vorbea cu o firească stăpânire a mijloacelor scenice: voce, gest, ritm, fiind în acel rol, în acel palat brâncovenesc, la el acasă.”⁴

Într-un interviu, Dan Nasta povesteşte despre primele iniţieri în lumea artei şi despre modul în care s-a format, încă de mic, în spiritul intelectual şi artistic al epocii⁵. Gustul pentru obiectele de artă l-a prins din familie: sora mamei sale era căsătorită cu Take Ionescu, Ministru de Externe, politician, avocat, iubitor de artă, şi, în vilele acestora din Bucureşti sau Sinaia, copilul Dan Nasta a luat contact cu obiecte de valoare: tablouri, sculpturi, mobilier de artă, instrumente muzicale etc. Fascinat de acea atmosferă şi provenind dintr-o familie cu stare materială bună, a început să colecţioneze cărţi, timbre, apoi icoane, mobilă, obiecte de artă. Pasiunea de mai târziu pentru arta teatrului a avut, aşadar, drept suport o solidă pasiune pentru artă, în general, o cultivare a sensibilităţii artistice încă din primii ani de şcoală. Având părinţii divorţaţi şi aflat sub tutela mamei, tânărul Dan Nasta nu poate urma iniţial Conservatorul Regal de Muzică şi Artă Dramatică, aşa cum îşi doreşte, întrucât nu i se permite. Se înscrie aşadar la Facultatea de Litere şi Filosofie şi la Facultatea de Drept, unde audiază cursurile lui Tudor Vianu şi ale lui Mircea Vulcănescu. Ulterior, când devine major, îşi va putea împlini visul şi va deveni student al Conservatorului. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial, a fost mobilizat în „plutoanele de propagandă”, alături de alţi artişti, pictori, actori, ziarişti, colindând Moldova şi recitând poezii patriotice⁶. Despre originile sale, actorul povesteşte, în acelaşi interviu, că familia Nasta-Dera era o familie de aromâni stabilită în Transilvania, înnobilită cu titlul de baron de împăratul de la Viena. Mama sa făcea parte dintr-o familie foarte veche românească, cea a logofătului Sima-Piteşteanul.

Din începutul formării sale ca actor, Liliana Alexandrescu reţine momente semnificative, precum absolvirea Conservatorului de Muzică şi Artă Dramatică din Bucureşti la clasa magistralei profesoare Alice Voinescu, contactul cu Ion Sava, regizor celebru al epocii, cunoaşterea căutărilor experimentale ale lui Camil Petrescu în spiritul lui Gordon Craig, precum şi a şcolii de actorie şi regie stanislavskiene⁷.

Institutul Naţional al Patrimoniului, Direcţia Patrimoniu Mobil, Imaterial şi Digital a alcătuit teatrografia – deocamdată incompletă – a lui Dan Nasta⁸. Raportându-ne la începuturile carierei sale, aflăm că în 1944 lucrează cu regizorul Ion Şahighian la Teatrul Naţional din Bucureşti, unde este montată piesa *Mama* a lui Karel Čapek (premiera: 27 decembrie 1944), iar în 1949, cu Marietta Sadova, care montează la Teatrul Municipal (viitorul Bulandra) *Pescăruşul* de Cehov (premiera: 19 ianuarie 1949)⁹. Dintr-o altă sursă, ziarul *Adevărul* din data de 12 martie 1948, într-o notă de pe pagina a doua, descoperim că Dan Nasta se află, alături de Liviu Ciulei, în distribuţia piesei *Cei din urmă* de Maxim Gorki, piesă montată la Teatrul Odeon – actualul Nottara – de Ion Manolescu (premiera: 16 aprilie 1948)¹⁰.

După câteva apariţii scenice sporadice în anii următori, Dan Nasta montează piesa *Lumina de la Ulmi* de Horia Lovinescu la Teatrul Municipal (premiera: 23 decembrie 1953). De acum înainte, va îmbina frecvent actoria şi regia, în unele dintre piesele montate asumându-şi şi rolul principal. Este cazul, de

³ Liliana Alexandrescu, *Mănuşa prinţului. Teatrul dincolo de modern*, Fundaţia culturală „Camil Petrescu”, Revista „Teatrul azi” (supliment), Bucureşti, 2007, p. 89.

⁴ *Ibid.*, p. 89–90.

⁵ *Jurnalul Naţional*, 3 iunie 2011 (interviu realizat de Toma Roman Jr.).

⁶ *Ibid.*

⁷ Liliana Alexandrescu, *op. cit.*, p. 93.

⁸ Aceasta poate fi consultată online (<http://www.cimec.ro/Teatre/personalitati.htm>).

⁹ Spectacolul din 1949 îi avea în rolurile principale pe Clody Bertola (Nina Zarecinaia) şi pe Liviu Ciulei (Trepnev).

¹⁰ Arhivele unora din teatrele la care a jucat sau regizat Dan Nasta au suferit deteriorări considerabile de-a lungul timpului, astfel încât sursele de documentare sunt incomplete.

exemplu, al emblematicului său rol Despot Vodă, din piesa cu același titlu de Vasile Alecsandri, regizată de Nasta pe scena Naționalului ieșean (premiera: 21 februarie 1958). Dan Nasta relatează în cartea Liliane Alexandrescu despre succesul pe care l-a avut această piesă¹¹. A abordat o viziune shakespeariană în montare, iar în interpretare a încercat să exploreze la maximum ambivalențele personajului. Măiestria spectacolului și a interpretării au fost elogiate, povestește cu emoție Dan Nasta, de echipa unui foarte important teatru moscovit, care, aflată în turneu în țară, a putut vedea o reprezentație. Elite ale teatrului academic rus au apreciat creația sa, remarcând perspectiva shakespeariană a regizorului, chiar dacă piesa este de factură romantică. Poetica scenică surprindea esența discursului dramatic, reliefat prin monumental și plasticitate, aducând reverberațiile dramelor romantice, dar trecând dincolo, în umanismul renescentist shakespearian.

La Iași, între 1956 și 1960, va monta mai multe spectacole, printre care: *Zorii Teatrului Național* (premiera: 8 iunie 1957)¹², *Școala bărfelii* de Sheridan, *Aristocrații* de N. Pogodin ș.a. Într-un dicționar al actorilor, redactat pentru albumul aniversar al teatrului ieșean, N. Barbu – scriind despre Dan Nasta – remarcă „stilul realizat în respectul operelor interpretate, ținuta interpretului, elaborarea elevată a rolurilor”¹³.

Între 1961 și 1964, îl regăsim în postura de actor și regizor la Teatrul de Stat din Timișoara¹⁴, unde va monta opt spectacole, dar va juca și în montări ale altor regizori. Cel mai important spectacol al său, *Hamlet* de W. Shakespeare (premiera: 25 martie 1961), în care interpretează și rolul principal, îl impune pe Dan Nasta în linia regizorilor capabili de a construi pe trama piesei portrete remarcabile. Nevoia de spații insolite de joc îl va determina să joace piesa și în Parcul Rozelor, seara, cu efecte vizuale surprinzătoare. Rolul lui Hamlet devine emblematic pentru cariera sa. În revista *Teatrul*, Mircea Alexandrescu semnează o cronică dedicată spectacolului, în care este reliefată perspectiva de factură intelectuală a lui Dan Nasta în ceea ce privește montarea și interpretarea. Citând fragmente din caietul-program al spectacolului, M. Alexandrescu remarcă o cheie de interpretare a piesei pe care o utilizează regizorul: în viziunea lui Dan Nasta, piesa este tragică pe plan individual, dar optimistă pe plan istoric¹⁵. Reprezentările alegorice în forma unor statui care demască societatea vremii, precum falsele virtuți, scolastica, personajele cu măști care își exprimă în acest mod adevăratul chip, apreciază criticul de teatru, „au, per ansamblu, o integrare armonioasă și inventivă în piesă”¹⁶. Dan Nasta rămâne în istoria Teatrului Național din Timișoara prin încă două spectacole semnificative: *Sfânta Ioana* de G.B. Shaw (premiera: 6 martie 1962) și *Căruța cu paiate* de Mircea Ștefănescu (23 februarie 1963)¹⁷.

Din 1965 începe să monteze din nou la Teatrul Bulandra din București, dar și la Teatrul Nottara, după care, din 1969, timp de un an și jumătate, va avea o activitate prolifică la Teatrul de Stat din Sibiu¹⁸. Dintre cele șase spectacole montate la Sibiu, două rămân reprezentative: *Egmont* de Goethe (premiera: 8 iulie 1969) și *Richard al III-lea* de Shakespeare (premiera: 13 iulie 1969), în ambele piese Dan Nasta având rolul titular. Piese au fost montate în spații neconvenționale, care au pus în valoare, într-un mod insolit, virtuțile textului, dar și poetica regizorală: *Egmont*, în curtea Muzeului Brukenthal, iar *Richard al III-lea*, pe zidurile vechii cetăți a Sibiului. De altfel, nevoia de a scoate textul din limitele sălii clasice de teatru și de a-l transpune în spații încărcate istoric, precizează Liliana Alexandrescu, nu este o preferință de moment a artistului, ci reprezintă „o predilecție și un reflex al rafinamentului, pasionatului său gust pentru vestigiile trecutului”¹⁹. Despre *Egmont*, Dan Nasta vorbește cu pasiune – spațiul l-a inspirat foarte mult. A conceput o scenă mobilă care se despărțea în două, lăsând drumul original pe sub portalul palatului, jocul actorilor desfășurându-se atât pe scenele amenajate, secvențele de interior, cât și pe drum, în cazul secvențelor exterioare.

Dacă, în cazul lui *Hamlet*, Nasta explora resursele nobile ale personajului, plonjând – cu acea idealitate care îl definea – în structura lui psihologică, în cazul lui *Richard al III-lea* își exploatează capacitatea sa, ca actor, de a sugera răul, de a contura un erou definit de voluptatea maleficului. Sunt aprecieri pe care le face însuși Dan Nasta, în dialog cu Liliana Alexandrescu²⁰.

¹¹ Liliana Alexandrescu, *op. cit.*, p. 101.

¹² Un triptic realizat după operele următorilor autori: Florian și Gessner, *Mirtil și Hloe*, în traducerea lui Gheorghe Asachi; Costache Caragiale, *O repetiție moldovenească*; Vasile Alecsandri, *Canțonete comice*.

¹³ *160 de ani de teatru românesc. 1816–1976*, album aniversar, Ed. Junimea, Iași, 1976, p. 198.

¹⁴ Actualmente, Teatrul Național „Mihai Eminescu”.

¹⁵ *Teatrul*, anul VI, nr. 6, iunie 1961, p. 83.

¹⁶ *Ibid.*, p. 83–84.

¹⁷ Mariana Voicu, *Istoria Teatrului Național „Mihai Eminescu” Timișoara: 1945–2005*, Ed. Brumar, Timișoara, 2006, p. 22.

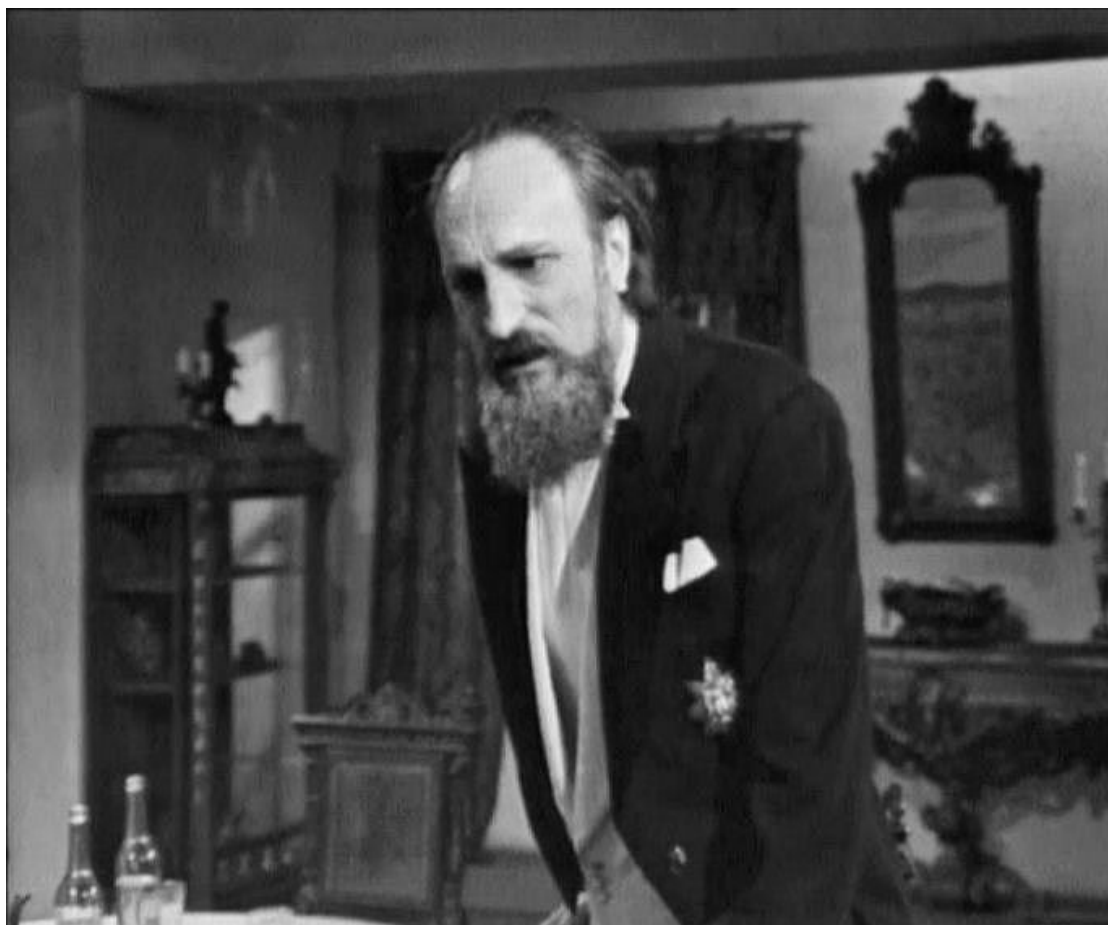
¹⁸ În prezent, instituția poartă numele Teatrul Național „Radu Stanca”.

¹⁹ Liliana Alexandrescu, *op. cit.*, p. 98.

²⁰ *Ibid.*, p. 97.

Va mai monta spectacole, începând cu 1971, pe scenele Teatrului Național din București și din Iași, Teatrului „Alexandru Davila” din Pitești, Teatrului Municipal „Bacovia” din Bacău. Piesele transpuse scenic sunt semnate preponderent de dramaturgi români sau ruși minori. Însă Dan Nasta nu se limitează la actorie, regie sau scenografie. El este și un surprinzător scenarist preocupat de teme istorice. În 1974 montează după un scenariu personal, la Teatrul Nottara, spectacolul *Ritual pentru Constantin Dimitrie Antioh Cantemir*, unde joacă rolul Voievodul, semnând totodată și scenografia spectacolului (premiera: 17 februarie 1974). În 22 ianuarie 1975, susține spectacolul *Vârstele revoltei – recital Eminescu*, la Teatrul Național București, după un scenariu creat de el însuși din opera marelui poet. Până în 1980 montează preponderent la Teatrul Nottara, iar apoi lucrează din nou la Naționalul din Iași unde va pune în scenă, printre altele, *Don Carlos* de Schiller (premiera: 27 noiembrie 1980).

Trebuie menționate și colaborările sale teatrale la TVR sau la radio. În renumitul spectacol TV *Pescărușul* de Cehov (1974) – regizat de Petre Sava Băleanu și avându-i în rolurile principale pe Valeria Seciu, Victor Rebengiuc, Octavian Cotescu, Dan Nuțu – Dan Nasta joacă rolul lui Piotr Nikolaevici Sorin, fratele Arkadinei (Gina Patrichi). Este un rol interpretat cu naturalețe și stil de Dan Nasta, un personaj în care actorul își etalează distincția sa naturală, stilul intelectual și detașat, gravitatea, dar și sensibilitatea. Vocea sa performant antrenată i-a permis abordarea unor roluri de teatru radiofonic, iar imaginația și talentul regizoral l-au determinat să creeze versiuni radiofonice ale unor piese cunoscute. De amintit trilogia lui Barbu Ștefănescu Delavrancea *Apus de soare*, *Viforul*, *Luceafărul*, înregistrată la radio în 1956 și transpusă ulterior pe discuri de către Electrecord. În această trilogie îl regăsim pe Dan Nasta fie ca actor (în prima piesă, adaptată pentru radio de Mihnea Gheorghiu, în regia lui Constantin Moruzan, Nasta are rolul paharnicului Ulea; în rolul principal, Ștefan cel Mare, se află George Calboreanu), fie ca regizor artistic și scenarist care va realiza adaptarea radio a piesei *Luceafărul*.

Dan Nasta (Piotr Nikolaevici Sorin) în *Pescărușul* de Cehov, producție TVR, 1974.

Deosebit de semnificative sunt înregistrările pe discuri Electrecord ale celor cinci *Scrisori* ale lui Eminescu și a poemului *Strigoii*, recitate de Dan Nasta, actorul excelând în aceste ipostaze.

Vocea sa aparte, pătrunzătoare și gravă, i-a adus și unul dintre roluri în docu-drama *Brâncuși*, film regizat de Cornel Mihalache (1996) și realizat de Societatea Culturală Noesis, sub patronajul Ministerului Culturii și al Consiliului pentru Problemele Românilor de Pretutindeni, consultantul științific al producției fiind Barbu Brezianu.

Definindu-se ca actor, Dan Nasta apreciază mai întâi că există trei aspecte care l-au propulsat în carieră: „un corp athletic, o voce antrenată la toate registrele și o sănătate de fier”²¹, venită din disciplina de viață. Stilul său de interpretare mizează pe natura sa reflexivă, pe raționalitate, luciditate, completate uneori de efuziuni lirice, aspecte care îl definesc întru totul. Descoperim astfel că nu este adeptul jocului expresionist hiper-dilatat, nici al celui naturalist. Controlul emoțiilor este esențial pentru actor, în viziunea lui Dan Nasta. Vorbind despre sine, acesta precizează: „Eu sunt un om perfect rațional. Lucid, foarte lucid. Sunt un cartezian fericit fără motiv. Am descoperit că în stilul meu este o voință de claritate logică, sub specia intelectualității, și, în același timp, o efuziune lirică. Eu pun și căldură peste analiză. Ele au o anumită complementaritate... Asta sunt eu!”²²

Cele mai vechi informații despre Dan Nasta ca scenograf le avem de la Teatrul Bulandra, unde montează piesa istorică *Horia* de Mihail Davidoglu (premiera: 15 iunie 1956). De-a lungul timpului, a semnat de multe ori scenografia spectacolelor pe care le regiza, așa cum s-a petrecut și cu *Hamlet* montat la Timișoara. Este important de specificat faptul că Dan Nasta prinde perioada de reatealizare a teatrului, al cărei manifest îl semna Liviu Ciulei în 1956²³, integrându-se și el preocupării de a da un nou suflu mișcării scenice din România. Căutările teoretice ale lui Dan Nasta pe linia deschisă de Ciulei sunt evidente. În articolul „Simple note pentru detectarea poeziei regizorale”²⁴, Dan Nasta pune în discuție, printre altele, problematica decorului din piesa *Domnișoara Nastasia* de G.M. Zamfirescu, montată de Horea Popescu în 1956. Decorul trebuie să reverbereze realitatea interioară a personajelor, emoțiile, gândurile lor, susținând desfășurarea scenică, fiind eliberate de canonul unui naturalism sec, golit de semnificații. Analiza succintă, dar pătrunzătoare făcută de Dan Nasta în acest articol arată subtilitatea gândirii sale, calitățile sale literare, abilitățile de critic. De altfel, talentul său de critic teatral poate fi identificat din surse mai vechi. În 1944, Dan Nasta, aflat în plin elan al tinereții creatoare, colaborează la revista *U – Preocupări universitare*. El publică aici un interesant articol polemic, *Remember la executarea lui O'Neill*, apreciat în prestigiosul periodic *Revista Fundațiilor Regale*, la rubrica „Revista revistelor”, ca fiind plin „de ironie și de o superioară ținută estetică”²⁵. Îl găsim mai târziu în colegiul de redacție al revistei *Teatrul*. Numărul 5 din octombrie 1956 îl menționează printre redactori, alături de Camil Petrescu, Simion Alterescu, Aurel Baranga, Margareta Bărbuță, Radu Beligan, Mihail Davidoglu, Lucia Demetrius, Irina Răchițeanu, Florin Tornea, George Vraca și redactorul-șef Horia Deleanu. Nu de puține ori Dan Nasta a semnat diverse materiale literare dedicate artei teatrale sau colecțiilor de artă. În perioada 1995–1996, semnează în ziarul *Rampa* rubrica „Din lumea mea”, unde realizează portrete ale unor mari actori dispăruți.

Profilul său profesional este completat de rolurile de film pe care le-a interpretat, Dan Nasta colaborând cu distinși regizori și actori. Într-o filmografie selectivă, amintim câteva din cele 11 producții cinematografice: *Insula comorilor* (regia Sergiu Nicolaescu, 1975), *Vlad Tepeș* (regia Doru Năstase, 1979), *Iancu Jianu, zapciul* (regia Dinu Cocea, 1980), *Bietul Ioanide* (regia Dan Pița, 1980), *Blestemul pământului, blestemul iubirii* (regia Mircea Mureșan, 1980), *Semnul șarpelui* (regia Mircea Veroiu, 1981), *Trandafirul galben* (regia Doru Năstase, 1981).

Am încercat să evocăm mai sus, în mod succint, personalitatea complexă a lui Dan Nasta, trecut în septembrie în neființă: o semnificativă prezență în spațiul cultural românesc, retrasă însă, prin noblețea sa, din agitația mediatizărilor excesive. Format în perioada interbelică, în contact cu elitele culturale reper ale epocii, Dan Nasta a rămas, până de curând, un exemplu viu de aristocrație și elevare artistică, împletind în structura sa dimensiunea contemplării frumosului estetic, pasiunea pentru creația scenică și literară, devoțiunea și exercițiul plin de efort al recuperării istoriei vechi a artei românești. Răscumpărând o clipă, cu privirea noastră acoperită de lacrimă, scena vieții sale trecute, îl vom vedea, într-un imaginar necesar, guvernând patriarhal, dintr-o altă lume, oglinda timpului în care se reflectă destinul său strâns împletit cu destinul artei și teatrului românesc.

ISABELLA DRĂGHICI

²¹ Liliana Alexandrescu, *op. cit.*, p. 95.

²² *Ibid.*

²³ Liviu Ciulei, „Teatralizarea picturii de teatru”, *Teatrul*, nr. 2/1956.

²⁴ *Teatrul*, nr. 3/1957.

²⁵ *Revista Fundațiilor Regale*, anul XI, nr. 10, octombrie 1944, p. 212 (articol nesemnat).

